

4. Портативний освітлювальний прилад «ВЕЖА» універсальний URL: <https://pro-expert.in.ua/p671277076-portativnij-osvitlyvalnij-prilad.html>.

5. Коробки для пакування доказів рушниць SKU: ERB004 URL: <http://www.sirchie.com/evidence/evidence-packaging-labeling-sealing/evidence-boxes/rifle-evidence-boxes-set-of-25.html#.Wx5gaNQS-9J>.

Лук'янчиков Євген Дмитрович,

професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності КПІ ім. Ігоря Сікорського, доктор юридичних наук, професор

Петряєв Сергій Юрійович,

завідувач кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності КПІ ім. Ігоря Сікорського, кандидат юридичних наук, доцент

СЛІДАМИ РОЗБУДОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ

Перші згадки про криміналістичну характеристику злочинів зустрічаються в роботах О. Н. Колесніченко та Л. А. Сергєєва [1; 2]. Це було відповіддю на потреби практики, оскільки до цього для розробки методик розслідування окремих видів злочинів використовували відомості, що містили у собі кримінально-правова та кримінологічна характеристики. Сьогодні криміналістичну характеристику розглядають, з одного боку як наукову абстракцію, а з іншого – як інструментарій пізнавальної діяльності з розкриття та розслідування злочинів. Як наукова абстракція вона містить відомості про типові ознаки певного виду або групи злочинів, а не одного конкретного злочину, що мають криміналістичне значення – сприяють розкриттю злочинів. Ці відомості стосуються способу вчинення і приховування злочинів та типових наслідків їх застосування, особи злочинця і предмету злочинного посягання. Криміналістична характеристика, зазначає Р. С. Белкін, має суто пошукове, орієнтовне значення, чому слугують статистично визначені кореляційні зв'язки (імовірнісні залежності) між її елементами, що дозволяють орієнтуватися в предметі та напрямі пошуку [3, с. 105].

З моменту введення в науковий обіг криміналістична характеристика привернула увагу науковців і практиків. Питання, що пов'язані з криміналістичною характеристикою достатньо активно обговорювалися на сторінках наукових видань в публікаціях В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, О. М. Васильєва, І. О. Возгріна, І. Ф. Герасимова, В. О. Коновалової, В. О. Образцова, М. О. Селіванова, В. Ю. Шепітька та ін. Вагомий внесок у розробку криміналістичної характеристики зробив Р. С. Белкін, що знайшло відображення як в окремих виданнях, так і підручниках з криміналістики. Його погляди на сутність і значення

криміналістичної характеристики в процесі подальших досліджень зазнали певних змін. В одній з останніх робіт він зазначає, я переконаний, що криміналістична характеристика злочину, не виправдала надій, що покладалися на неї науковцями і практиками, зжила себе і з реальності, якою вона уявлялася всі ці роки, перетворилася в ілюзію, в криміналістичний фантом [4, с. 764].

Незважаючи на негативну оцінку вчення про криміналістичну характеристику та час, що сплинув після цього науковці не відмовилися від використання цього терміну під час розробки методик розслідування окремих видів злочинів та активно використовують в наукових дослідженнях. Погоджуючись з висловленими Р. С. Белкіним зауваженнями щодо криміналістичної характеристики, В. А. Журавель слушно зазначає «ми переконані, що криміналістична характеристика не ілюзія, а реально діюча категорія, значимість якої треба з'ясувати відповідно до наукового, практичного і навчального-методичного аспектів» [5, с. 56–60]. Вона потребує подальшої розробки та використання, як вихідного структурного елемента, у побудові методик розслідування окремих видів злочинів [6, с. 138–156]. Без неї, зазначають В. Г. Гончаренко та В. Е. Бергер, методика розслідування, як розділ науки, у певному розумінні втрачає сенс [7, с. 45]. На підтвердження цих слів слід зазначити, що сьогодні не зустріти підручника з криміналістики, в якому б не розглядалися питання криміналістичної характеристики, а будь-яке дисертаційне дослідження з методики розслідування починається висвітленням криміналістичної характеристики даного виду злочинів. Ознайомлення з авторефератами дисертаційних досліджень захищених останнім часом дозволяє дійти висновку, що в окремих навчальних закладах сформувався науковий школи де активно займаються розробкою криміналістичної характеристики злочинів. Для прикладу наведемо деякі із них. Одна присвячена криміналістичній характеристиці завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності [8], а друга, злочинів проти інкасації грошових коштів шляхом розбою [9].

Цікавим є те, що перший автор обмежився вивченням 82 кримінальних проваджень, а другий взагалі не вивчав такі матеріали і обмежився опитуванням 187 слідчих та 193 оперативних працівників національної поліції. Постає запитання про можливість встановлення ознак злочину без його дослідження. Чи можна встановити кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики, на що звертають увагу здобувачі під час розгляду загальних питань про значимість криміналістичної характеристики для побудови методики розслідування таких злочинів. В свій час О. М. Ларін в роботі «Криміналістика та паракриміналістика» висловив сумніви щодо репрезентативності досліджень Л. Г. Відонова, які були побудовані на вивченні тисячі кримінальних справ про умисні вбивства [10].

Певні здивування викликає зміст другого і третього розділів дисертації, присвячена характеристиці розбоїв. У них розглядаються питання, що пов'язані з особливостями огляду місця події, правовими основами та підставами внесення відомостей до ЄРДР, типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування, використанням спеціальних знань під час розслідування таких злочинів, використанню криміналістично значимої інформації та психологічного портрету злочинця, ролі взаємодії при розслідуванні злочинів проти інкасації грошових коштів, вчинених шляхом розбою. Про криміналістичну характеристику не згадується.

На завершення слід зазначити, що криміналістична характеристика як наукова категорія та як інструмент пізнавальної практичної діяльності не вичерпала свого значення. Наукові пошуки та розробка криміналістичних характеристик окремих видів злочинів мають проводитися на підставі опрацювання значного емпіричного матеріалу (завершених матеріалів кримінальних проваджень, що містять вичерпні відомості про конкретний злочин). Це дозволить виявити типові ознаки та елементи характеристики певного виду злочинів, встановити кореляційні зв'язки між ними, що дозволить практиків, в умовах обмеженої інформації, будувати розшукові версії. Сьогодні такі завдання стають реальними з використанням сучасних інформаційних технологій та належного програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореф. дис. на соискание уч. степени докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; судоустройство; прокурорский надзор; криминалистика». Харьков, 1967. 42 с.
2. Сергеев Л.А. Расследование и предупреждение хищений, совершаемых при производстве строительных работ: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; судоустройство; прокурорский надзор; криминалистика». М., 1966. 24 с.
3. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. М.: Изд-во БЕК, 1997. 342 с.
4. Белкин Р.С. Избранные труды. М.: Норма, 2008. 768 с.
5. Журавель В. А. Криміналістична характеристика злочинів: реальність чи ілюзія? *Правничий часопис Донецького університету*. Донецьк, 2001. Вип. № 1 (6). С. 56-60.
6. Журавель В.А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія. Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2012. 304 с.
7. Гончаренко В.И., Бергер В.Е. Криминалистика и криминалисты. Киев: Вища шк., 1989. 128 с.
8. Негрич Н.М. Криміналістична характеристика та особливості розслідування завідомо неправдивих повідомлень про

загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2019. 19 с.

9. Варшавець Я.Л. Криміналістична характеристика злочинів, вчинених проти інкасації грошових коштів шляхом розбою: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2019. 20 с.

10. Ларин А.М. Криминалистика и паракриминалистика. М.: БЕК, 1996. 180 с.

Максимів Людмила Василівна,

судовий експерт сектору досліджень у сфері інформаційних технологій Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук

УЧАСТЬ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Серед суб'єктів, які беруть участь у кримінальному провадженні, чільне місце відведено таким учасникам як експерт та спеціаліст. Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) визначено, що експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [1]. Не може залучатися до проведення судової експертизи та виконання обов'язків судового експерта особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною, а також та, яка має не зняту або не погашену судимість, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення або дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта [2]. Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду [1]. У кримінальному